

Hunden från Luanda av Pepetela (Artur Pestana dos Santos)

Om en boks värde ska mätas efter hur starkt intresset för att läsa den har varit, då måste *Hunden från Luanda* vara bland de högst värderade. När den var nytgiven i Angola 1985 tog upplagan slut direkt. Eftersom den politiska makteliten diskuterade huruvida innehållet i romanen verkligen var lämpligt, trycktes inte någon ny upplaga. Men ivriga läsare såg till att få ta del av romanen i alla fall, på Angolas största utomhusmarknad, Roque Santeiro, kunde man mot betalning få läsa två sidor i taget!

Varför ska man läsa denna roman i skolan?

Frågan är berättigad – för det här är ingen helt enkel roman, i alla fall inte för en ovan läsare. Inte för att språket är svårt eller komplicerat, men för att berättarstrukturen är annorlunda mot vad många är vana vid. Och kanske är det just därför man ska läsa den i skolan, där man kan bearbeta den tillsammans. En text som inte är alldeles självklar att läsa för den enskilde, kan öppna nya världar när man arbetar med den. Och här finns så mycket att hämta! Kanske vill man läsa den för att få in erfarenheter och beskrivningar från den afrikanska kontinenten, kanske för att diskutera berättarteknik, kanske för att diskutera genrer och genreskrivning, kanske för att få ett exempel på politisk satir, kanske för att diskutera postkoloniala erfarenheter. Eller kanske allt detta – för allt detta finns med i *Hunden från Luanda*.

Eftersom romanen är uppbyggd av ett antal olika berättelser är det fullt möjligt att läsa delar av den i helklass, att låta olika elever läsa olika delar och ändå föra ett gemensamt samtal om det de läst, eller att läsa hela romanen i helklass. Oavsett vad man väljer är det nog för de flesta elever bra att få en kort introduktion till både den historiska bakgrunden och det berättartekniska upplägget. Om man sedan väljer att ge eleverna vissa frågor att fundera på (och eventuellt samla material kring) under läsningen, eller om man vill presentera frågor och diskussionsunderlag efter läsningen är en smaksak. Förslag på frågor att använda finns nedan.

Författaren Pepetela (Artur Pestana dos Santos)

Artur Pestana dos Santos föddes i Benguela i Angola 1941. Efter att ha gått i skolan först i Benguela och sedan i en lite större stad, Lubango, reste han till Portugal för att läsa till ingenjör. Men efter två år övergav han ingenjörsvärdet, och började i stället läsa sociologi. Eftersom han i Portugal riskerade att bli inkallad i den portugisiska armén för att delta i kriget mot den angolanska befrielseörelsen lämnade han Portugal för Algeriet – och så småningom återvände han till Angola, och gick där med i befrielseörelsen MPLA. Liksom många andra gerillasoldater tog han ett soldatnamn, Pepetela, och detta namn behöll han sedan som sitt författarnamn (Pepetela betyder "ögonfrans" på ett av de två största språken i Angola, och det är också vad "pestana" betyder på portugisiska).

Efter Angolas självständighet ingick Pepetela i den angolanska regeringen, under 1979-81 som vice utbildningsminister. 1982 begärde han att få avsluta sina regeringsuppdrag, för att kunna ägna sig mer åt skrivandet. Han har, vid sidan av sitt författarskap, också undervisat i sociologi på Angolas största universitet, Aghostino Neto-universitetet i Luanda.

Pepetela har publicerat 13 romaner, varav två finns på svenska: förutom *Hunden i Luanda* också *Sköldpaddans historia*. 1997 fick han Prémio Camões, den portugisisktalande världens finaste litterära pris, för *Hunden i Luanda*.

Den historiska bakgrunden

Hunden i Luanda gavs först ut i Portugal 1982, och kom sedan ut i Angola 1985. När boken kom ut i Angola hade landet varit självständigt i tio år, med allt vad det inneburit av både nya möjligheter och svårigheter. Maktkampen inom MPLA, den befrielse rörelse som tagit makten vid självständigheten 1975, hade intensifierats, och likaså striderna med en rivaliserande gerillagrupp, UNITA. Den nya friheten utan kolonialherrarna erbjöd verkligen nya möjligheter – men landet präglades också av varubrist, av maktstrider och politisk retorik. Det var ingen enkel väg framåt för den nya staten. Och det är i den situationen och med det som huvudärende Pepetela skrev *Hunden i Luanda*. Med satiren som verktyg visar han på både absurditeter, missförhållanden och maktstrukturer i den nya staten – men också visst hopp om förändring och förbättring. Friheten blev kanske inte riktigt som man tänkt sig, men det finns möjligheter att förändra och förbättra.

En roman?

Är *Hunden i Luanda* en roman? Ja, det står ju så under titeln på utgåvan. Men det här är inte en roman berättad på det "vanliga" viset med början, mitt och slut: i den här romanen ryms många historier, här berättas början i slutet och det finns minst två slut...

Pepetela skrev *Hunden från Luanda* under sin tid som vice utbildningsminister, och han har själv i en intervju i Kristianstadsbladet¹ sagt att detta påverkade hur romanen kom att komponeras. Han kunde bara avsätta bara korta stunder till skrivandet och skrev många kortare texter av olika slag. Dessa arbetade han sedan ihop till en roman. Romanen består av ett stort antal olika berättelser där olika människor, på olika sätt, i olika berättarstilar och med olika avsikter beskriver sitt möte med en schäferhund – och läsaren får möta människor att skratta åt, gråta med, förundras över, glädjas med och ta sig för pannan inför. Och alla rösterna blir tillsammans en berättelse, om det mångskiftande livet i den nya staten Angola.

Om en hund?

Gemensamt för alla berättelserna är en hund, som mer eller mindre aktivt deltar i det som sker. Hunden kan vara älskad eller fruktad, den kan stanna länge eller bara ett ögonblick, den kan befinna sig utkanten av skeenden eller sätta igång våldsamma händelser. Men handlar romanen om en hund? Nej, det gör den förstås inte. "Den verkliga huvudpersonen i *Hunden från Luanda* är, först som sist, Angola." skriver Staffan Helgesson i ATK-utgåvans förord. Hunden är den sammanhållande länken, det som får de olika berättelserna att ljuda tillsammans. Men det de sjunger om är Angola och dess motstridiga, mångfacetterade erfarenheter.

Vad förknippar vi med hundar? Trofasthet kanske, en slags instinktiv klokhet och urskiljningsförmåga (om inte i verkligheten så i den "ideala bilden" av en hund). Men också ett hot, inte minst när hunden används som vakthund, polishund, i maktens tjänst. I den koloniala verkligheten var hunden herrarnas tjänare, i det koloniala Angola de vitas sällskap och skydd. Många hundar levde bättre än många människor. Men i Pepetulas berättelser, i det nya Angola, ser det annorlunda ut. Det är inte

¹ Rösterna från Luanda, Gunilla Winberg, Kristianstadsbladet 20 juni 2005, <http://www.kristianstadsbladet.se/kultur/article1115760/Roumlsten-fraringn-Luanda.html>

längre bara poliser och makthavare som kan ha hund, det kan vem som helst. Och hunden i Luanda verkar inte ha någon herre – den är sin egen herre... eller?

Att arbeta med romanen i skolan

Läsning av hela romanen – förslag på frågor att arbeta med under eller efter läsningen

Tema berättarteknik

- Den här romanen består av många korta berättelser med en gemensam nämnare: hunden. Vilken betydelse har hunden i berättelserna?
- Vad förknippar du hundar med? Finns det några tillfällen när du blev förvånad över vad hunden gjorde/inte gjorde? Vilka i så fall, och vad gjorde dig förvånad?
- Hunden uppför sig olika mot olika människor. Ser du några mönster? Vilka i så fall? Vad tror du att författaren vill visa med det?
- En av berättelserna, den om bougainvillean, skiljer sig från alla andra genom att dels vara skriven med kursiv stil, dels genom att den är uppdelad i flera avsnitt. Tycker du att den berättelsen skiljer sig på något annat sätt från de andra? Hur i så fall? Vad, om något, tillför den till romanen?
- De olika berättelserna är skrivna på olika sätt, i olika genrer. Vilka olika typer av text hittar du? Vilka av texterna tyckte du bäst om? Vad är det som tilltalar dig i dem? Vilka tyckte du sämst om? Vad är det du inte tilltalas av i dem? Vad betyder det för boken som helhet att den är uppbyggd av så många olika slags berättelser?
- Genrevalen ger olika möjligheter för författaren att lyfta fram människors osäkerhet, lögn och försvarsmekanismer. Ge exempel på när du som läsare förstår att den som säger eller gör något i själva verket menar något annat eller ljuger om något. Hur gör författaren för att du som läsare ska förstå detta? Finns det några texter där du tycker att detta är särskilt tydligt? Har dessa texter några gemensamma nämnare till exempel vad gäller stil eller form? Vilka i så fall?
- Inte nog med att bokens första kapitel är det sista – det finns dessutom två alternativ. Vad gör det för förståelsen av boken? Vilka kan fördelarna med ett sådant sätt att berätta vara?
- Vad tänker du att författaren vill säga med den här boken? Hur hänger det han har att säga ihop med hur han har skrivit den? Skulle man kunna få fram samma budskap med en annan form? Vad skulle man vinna respektive förlora med det?

Tema satir

- En satir är en text som på olika sätt kritiserar en person eller en företeelse genom att förlöjliga och driva med den. Vilka satiriska drag hittar du i *Hunden från Luanda*?
- Finns det några av texterna som du uppfattar som mer präglade av satir än andra i romanen? Vilka i så fall och varför? Vad riktar sig satiren mot i dessa texter?
- Finns det några texttyper/genrer som du tycker särskilt lyfter fram det satiriska? Vilka i så fall och varför? Finns det några texter som inte alls är satiriska? Vad handlar i så fall de om, och hur är de skrivna?

Tema samtidshistoria

- *Hunden från Luanda* utspelar sig ungefär år 1980 i Luanda. Ta reda på mer om Angolas historia och vad som präglade landet vid denna tid. Kan du hitta kopplingar till samtiden i Angola i texten? Vilka i så fall?
- Berättelserna i romanen ger bilder från ett land strax efter självständighet från kolonialherrar. Finns det erfarenheter som beskrivs som du känner igen från skildringar från andra länder i samma situation? Vilka i så fall?
- Kan man lära sig historia av att läsa en roman som *Hunden från Luanda*? Vad lär man sig i så fall?
- Romanen blev en enorm försäljningssuccé i både Portugal, där den först kom ut, och i Angola. I Portugal var det många av dem som motsatt sig Angolas frigörelse som applåderade boken. Vad tror du att de uppskattade i den? I Angola var den en försäljningssuccé och lästes av enormt många av dem som stött befrielsekampen och den nya regeringen. Vad i boken tror du gjorde den så uppskattad där?

Läsning av delar av boken – olika elever läser olika delar

Dela ut olika delar till olika elever – men låt förslagsvis någon del, tex Bougainvillean (som återkommer i 10 smådelar spridda genom boken) vara gemensam. Låt eleverna sitta i tvärgrupper och diskutera frågorna, och sammanfatta sedan tillsammans i helklass.

- Vilken roll har hunden i era respektive berättelser? Likheter/skillnader? Hur uppfattar karaktärerna i era berättelser hunden? Vad säger det om de olika karaktärerna?
- Vilka olika genrer är de berättelser ni läst skrivna i? Vad gör berättargenren/texttypen för hur du uppfattar historien?
- Vilka satiriska drag har ni hittat i era berättelser? Finns det vissa berättelser som är mer satiriska? Vilka i så fall, och på vilka sätt?
- Hur uppfattar ni berättelsen om bougainvillean? På vilka sätt skiljer den sig från de andra berättelserna ni läst? Vad tycker ni att den tillför? Motivera!
- Vad tycker ni att författaren vill visa med de berättelser ni har läst? Finns det gemensamma nämnare mellan alla olika berättelser? Vilka i så fall?
- Kan man lära sig historia av att läsa en roman som *Hunden från Luanda*? Vad lär man sig i så fall, och vad lär man sig inte?

Läsning i helklass av utdrag

Man kan naturligtvis läsa utdrag ur romanen i helklass för att tala om dem. Exempel på texter och teman:

- För att undersöka textgenrer och berättartekniska vinster med olika texttyper:
 - Monolog – Tjänsteman på handläggarnivå, s 24
 - Protokoll – Protokollet, s 43
 - Subjektivt återberättande – Det är TVs fel, s 51
 - Den allseende författaren – I havet simmar en delfin, s 64 (näja, Pepetelo problematiserar...)
 - Dramatik – Okunnighetens lov, s 80
 - Tidningsartikel – Hunden lyckades undgå att komma i tidningen, s 104
 - Byråkratspråk – Vilken galenskap!, s 178

- Rapport – Rapport om vad som hände i kön till Martal, s 204
- För att diskutera satir:
 - Protokoll – Protokollet, s 43
 - Dramatik – Okunnighetens lov, s 80
 - Tidningsartikel – Hunden lyckades undgå att komma i tidningen, s 104
 - Byråkratspråk – Vilken galenskap!, s 178
 - Rapport – Rapport om vad som hände i kön till Martal, s 204